

О.В. ШИНКАРЮК, к.э.н., докторант, Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки Міністерства економіки та торгівлі України

О.В. ШИНКАРЮК, к.э.н., докторант, Государственный научно-исследовательский институт информатизации и моделирования экономики Минэкономразвития и торговли Украины

O. SHINKARYUK, PhD in economics, doctoral candidate, Research Institute Information and Modeling Economic, Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОНІТОРИНГУ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ (В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ ЦРТ¹)

СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ИНФОРМАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ МОНИТОРИНГА РЕГИОНАЛЬНОГО ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ (В КОНТЕКСТЕ РЕАЛИЗАЦИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЗАДАЧ ЦРТ)

FORMATION AND DEVELOPMENT OF DEVELOPMENT AND METHODOLOGICAL SUPPOT FOR MONITORING REGIONAL HUMAN DEVELOPMENT (IN THE CONTEXT OF NATIONAL OBJECTIVES OF MILLENNIUM DEVELOPMENT GOALS)

¹ ЦРТ – Цілі Розвитку Тисячоліття

Стаття присвячена розкриттю сутності та змісту складових інформаційно-методичного забезпечення досягнення узгодженості системи показників оцінки ІРЛР й матриці завдань та індикаторів досягнення національних цілей і завдань ЦРТ. Це забезпечить адресну збалансованість програмних заходів зміни показників людського розвитку з основними напрямками стратегічних цілей державної соціальної політики.

Ключові слова: людський розвиток, аспекти, показники, цілі, завдання, індикатори, моніторинг.

Статья посвящена раскрытию сущности и содержания составляющих информационно-методического обеспечения достижения согласованности системы показателей оценки ИРЛР и матрицы задач и индикаторов достижения национальных целей и задач ЦРТ. Это обеспечит адресную сбалансированность программных мероприятий изменения показателей человеческого развития с основными направлениями стратегических целей государственной социальной политики.

Ключевые слова: *развитие общества, аспекты, показатели, цели, задачи, индикаторы, мониторинг.*

The article is devoted to disclosure nature and content of the components of information and methodological support for achieving of coherence of system of indicators in order to evaluate the Index of regional human development (IRLR) and the matrix of tasks and indicators for achieving of national goals and objectives of the Millennium Development Goals (MDGs). It will ensure balanced program measures of changes in indicators of human development with the main directions of the strategic objectives of government social policy.

Keywords: *human development, aspects, performance, goals, objectives, indicators, monitoring.*

Постановка проблеми. Вчені-дослідники з Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України та фахівці Державної служби статистики України, починаючи з 1999 року, здійснюють підготовку та видання щорічного статистичного бюлетеня «Регіональний людський розвиток» як Аналітичної доповіді.

У 2001 році Спільною Постановою Колегії Держкомстату України та Президії НАН України була затверджена Національна методика розрахунку Індексу регіонального людського розвитку (ІРЛР) з визначенням узагальнюючого індексу за 9 аспектами та 92 показниками людського розвитку: демографічний розвиток (8 показників); розвиток ринку праці (9 показників); матеріальний добробут населення (12 показників); умови проживання (20 показників); рівень освіти (8 показників); стан та охорона здоров'я (10 показників), соціальне середовище (11 показників); екологічна ситуація (6 показників); фінансування людського розвитку (8 показників).

Відповідно до цієї методики моніторинг регіонального людського розвитку здійснювався щорічно за адміністративно-територіальним устроєм України: 24 адміністративні області, АР Крим, м. Київ і м. Севастополь. При цьому визначались три групи регіонів: «регіони – лідери»; «регіони основної групи» і «регіони-аутсайтери», а оцінки Індексу регіонального людського розвитку здійснювались у порівнянні з попереднім роком [1].

У 2000 році Україна, приєднавшись до Декларації тисячоліття, яка була затверджена 189-ма державами світу, та адаптувавши у 2003 році Глобальні Цілі Розвитку Тисячо-

ліття (ЦРТ) до семи національних цілей, які склали систему 15 завдань та 33 показників-індикаторів, впровадила з 2004 року щорічний моніторинг їх виконання [2, с. 10].

Подальша хронологія становлення системи ЦРТ та її моніторингу в Україні визначається високим динамізмом.

В 2005–2006 рр. була здійснена локалізація найважливіших національних цілей і завдань на рівні регіонів шляхом розробки пілотних проектів у трьох областях: «ЦРТ. Луганщина», «ЦРТ. Донеччина», «ЦРТ. Львівщина».

В 2007 році був проведений моніторинг стану досягнень ЦРТ (Національна доповідь. «ЦРТ. Україна. 2000 + 7»), а у 2008 році відбулось встановлення взаємозв'язків між ЦРТ, людським розвитком та Європейським вибором України (Національна доповідь про людський розвиток «Людський розвиток та Європейський вибір України»).

В 2009–2010 рр. був здійснений перегляд завдань та індикаторів стратегічного планування та моніторингу ЦРТ (Національна доповідь «ЦРТ. Україна – 2010»), а в 2010–2012 рр. була започаткована розробка Стратегії регіонального розвитку на субнаціональних рівнях (регіональний рівень) та продовжувалась локалізація національних завдань і індикаторів ЦРТ на рівні решти адміністративних областей України. Так, у 2012 році були підготовлені Аналітичні доповіді щодо локалізації національних завдань та індикаторів ЦРТ в Чернівецькій області та АР Крим.

У 2010–2011 рр. на підставі Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» та Державної стратегії регіонального розвитку України, яка була затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 21

липня 2006 р. №1001, була розроблена Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області на 2011–2020 роки (за фінансової підтримки та технічного сприяння з боку проекту Європейського Союзу «Підтримка сталого регіонального розвитку»).

Новий довгостроковий плановий документ розвитку області включав 4 стратегічні цілі, 11 операційних цілей та 31 захід щодо їх досягнення і враховував досвід реалізації «Стратегії економічного та соціального розвитку Хмельницької області на 2004–2015 рр».

Незважаючи на недостатній рівень імплементації Стратегії регіонального розвитку Хмельниччини до 2020 року стосовно національних цілей, завдань і показників-індикаторів ЦРТ, питання людського розвитку проходили червоною ниткою, наголошуючи на економічному поступі та соціальній єдності [3, с. 10].

Підсумком моніторингу виконання завдань національних ЦРТ з 2000 року стала Національна доповідь «Цілі Розвитку Тисячоліття – 2013».

В 2014 році була здійснена моніторингова щорічна оцінка прогресу на шляху досягнень ЦРТ (Національна доповідь «ЦРТ. Україна – 2014»), а в 2015 році відбулась підсумкова оцінка досягнення ЦРТ (Національна доповідь «ЦРТ. Україна – 2000–2015») і почалась розбудова інституційної спроможності для визначення Цілей Сталого Розвитку.

Одночасно із становленням моніторингу національної системи ЦРТ продовжувалось вдосконалення моніторингу регіонального людського розвитку.

В 2012 році було затверджено нову Методику вимірювання регіонального людського розвитку в Україні, яка включала вже 6 аспектів людського розвитку (відтворення населення, соціальне середовище, комфортне життя, добробут, гідна праця, освіта) та 33 показники-індикатори, з яких 22 були визначені як показники-стимулятори людського розвитку та 11 показників-дестимуляторів розвитку [4].

Фахові розрахунки регіонального людського розвитку за новою Методикою були здійснені починаючи з 2004 року, тобто з моменту впровадження щорічного моніторингу національних цілей, завдань та показників-індикаторів ЦРТ.

Державна служба статистики України почала здійснювати групування регіонів України за рівнем інтегрального та часткових Індексів регіонального людського розвитку вже за наступною градацією: «висока», «вище середнього», «середня», «нижче середнього», «низький». При цьому м. Київ і м. Севастополь були виключені із рейтингових оцінок.

Тобто виникла необхідність досягнення належної відповідності та узгодженості статистичної метрології та інформаційно-методичного забезпечення показників моніторингу досягнення національних цілей і завдань ЦРТ показникам соціально-економічного вимірювання та моніторингу регіонального людського розвитку.

Поглибленню актуалізація цієї проблеми сприяють процеси реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в умовах бюджетної децентралізації. Повноваження обласних та місцевих державних адміністрацій, Об'єднаних територіальних громад (ОТГ), які отримали статус міст обласного значення, необхідно уточнювати, виходячи з доцільності здійснення їх реального впливу на реалізацію національних цілей і завдань ЦРТ та на процеси регіонального людського розвитку в межах Місцевих бюджетів та Програм сталого (еколого-соціально-економічного, збалансованого) розвитку регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційно-методичне забезпечення моніторингу регіонального людського розвитку є одним з основних напрямів науково-дослідних робіт Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України за участі фахівців Державної служби статистики України під науковим керівництвом академіка НАНУ, д.е.н., професора Лібанової Е.М.

Головними результатами цих робіт стали Методики вимірювання регіонального людського розвитку 2001 та 2012 років, а також щорічна рейтингова оцінка ІРЛР за адміністративно-територіальним устроєм України, починаючи з 1999 року [1, 3].

Серед досліджень останніх років, які націлені на поглиблення та удосконалення економіко-статистичної оцінки ІРЛР, слід відзначити доробки Макарової О.В. і Гладун О.М. [5], Откидача М.В. [6], Кулінича О.І., Кулінича Р.О. [7–9].

Натомість відсутні дослідження щодо досягнення узгодженості системи показників–параметрів аспектів регіонального людського розвитку та стратегічних індикаторів досягнення національних цілей і завдань ЦРТ, локалізованих на регіональний та місцевий рівень державного управління національним господарством.

Саме науково–прикладним проблемам забезпечення визначеної узгодженості і присвячена означена стаття з обґрунтуванням постановки наукового завдання дослідження, його предмету, об'єкту та мети.

Провідними елементами механізму державного регулювання регіонального людського розвитку повинні стати Національна (на загальнодержавному рівні) та Регіональні (на рівні адміністративних областей) програми людського розвитку, необхідність розробки яких була обґрунтована у 2011 році в Науково–практичному коментарі до оновленого у 2010 році Бюджетного кодексу України [10, с. 16].

Ознаками виділення підпрограм цих програм пропонувалось визначити відповідні аспекти людського розвитку, а індикаторами – систему показників рейтингової оцінки регіонального людського розвитку.

В сучасних умовах постановка цієї проблеми розширена, з одного боку, в зв'язку з визначенням та локалізацією національних завдань і індикаторів ЦРТ на рівні адміністративних областей, а, з іншого боку, – завдяки створення ОТГ як базового елемента системи державного управління в Україні з повноваженнями органів місцевого самоврядування.

Визначення цільових субвенцій ОТГ з Державного бюджету України, в тому числі на освіту, охорону здоров'я, соціальні програми та інше, а також виділення фінансових ресурсів з Державного фонду регіонального розвитку на забезпечення реалізації інфраструктурних проектів доцільно здійснювати, виходячи з завдань Національної та Регіональних програм людського розвитку як основи розробки Програм сталого (збалансованого) розвитку регіонів та держави в цілому.

В свою чергу, в системі державного регулювання сталим розвитком моніторинг показників регіонального людського розвитку повинен будуватися на використанні диференційного підходу до визначення їх скла-

ду і ієрархічного взаємозв'язку на різних рівнях державного управління, виходячи з повноважень органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій, Центральних органів виконавчої влади, Кабінету Міністрів України та Адміністрації Президента України в людському розвитку на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівні.

Метою статті є обґрунтування алгоритму досягнення узгодженості системи показників оцінки ІРЛР й матриці завдань та індикаторів досягнення національних цілей і завдань ЦРТ на основі розкриття сутності та систематизація складових інформаційно–методичного забезпечення моніторингу регіонального людського розвитку.

Впровадження моніторингу державного регулювання регіонального людського розвитку в процесах розробки і реалізації Національної та Регіональних програм людського розвитку та Програм сталого розвитку регіонів та держави в цілому на середньо–(3–5 років) та довгостроковий (7–10 років) періоди (а також трьохрічної Бюджетної резолюції та щорічних місцевих та Державного бюджету України) забезпечить адресне узгодження програмних заходів зміни показників людського розвитку з основними напрямками стратегічних цілей державної соціальної політики.

Досягнення поставленої мети буде сприяти підвищенню рівня та якості планово–аналітичної та фінансово–економічної роботи в Центральних органах виконавчої влади (ЦОВВ) та обласних і районних державних адміністраціях, органах місцевого самоврядування, включаючи ОТГ, як провідного ланцюжка нової ієрархічної системи державного управління національним господарством.

Виклад основного матеріалу. Недоцільність механічного застосування методики ПРООН оцінки людського розвитку на національному рівні викликало необхідність створення українськими фахівцями власної методики оцінки рівня регіонального людського розвитку.

Адаптованою до національних умов, передусім до національної статистичної бази, є Методика, яка була розроблена Держкомстатом разом із Інститутом демографії та соціальних досліджень НАН України ім.

М.В. Птухи. Цю методику було затверджено Спільною Постановою Колегії Держкомстату України та Президії НАН України (від 14.03.2001 р. № 76), завдяки чому у практиці роботи органів державної статистики були запроваджені щорічні розрахунки інтегральних показників людського розвитку за адміністративно-територіальним устроєм України (24 адміністративні області, АР Крим, м. Київ і м. Севастополь).

Використання запропонованої методики забезпечувало обґрунтованість порівнянь соціально-економічного розвитку окремих регіонів країни, наукове забезпечення систематичних розрахунків Індексів людського розвитку регіонів України, визначення кожного регіону на універсальній шкалі, яка дозволяла виконувати методологічно коректні співставлення як за інтегральним індексом, так і за кожним з 9 індексів окремих аспектів людського розвитку. Крім того, додаткові відомості отримувались, завдяки аналізу окремих базових показників.

Кожному з аспектів людського розвитку відповідав окремий блок показників, що формують систему індикаторів людського розвитку регіонів. Схема побудови Інтегрального індексу людського розвитку пе-

редбачала 3-етапний процес відповідно до 3-рівневої ієрархічної системи 92-х показників з побудовою узагальнюючих індикаторів, що характеризують кожен із аспектів людського розвитку (табл. 1) [1].

Держкомстат України при вивченні тенденцій людського розвитку упродовж 2000–2010 рр. умовно згрупував регіони таким чином: 1) стабільні регіони (коливання рейтингів в середньому не перевищує 1); 2) регіони, що тяжіють до стабільності (коливання рейтингів становлять в середньому від 1 до 4); 3) регіони, рейтинги яких істотно поліпшились (не менше ніж на 4); 4) регіони, рейтинги яких істотно погіршилися (не менше ніж на 4); 5) регіони, рейтинги яких істотно змінювалися в різних напрямках (рис. 1).

Розглянемо більш детально ці групування регіонів з стислим аналізом їх рейтингової оцінки по Луганській та Донецькій областях на Східній Україні та по Львівській, Чернівецькій та Хмельницькій областях на Західній Україні (табл. 2 за 1999–2010 рр.) та (табл. 3 за 2009–2015 рр.).

Стабільні регіони. В статистичному бюлетені «Регіональний людський розвиток» 2010 року, який включав динаміку ІРЛР по областях за 1999–2010 рр., було наголоше-

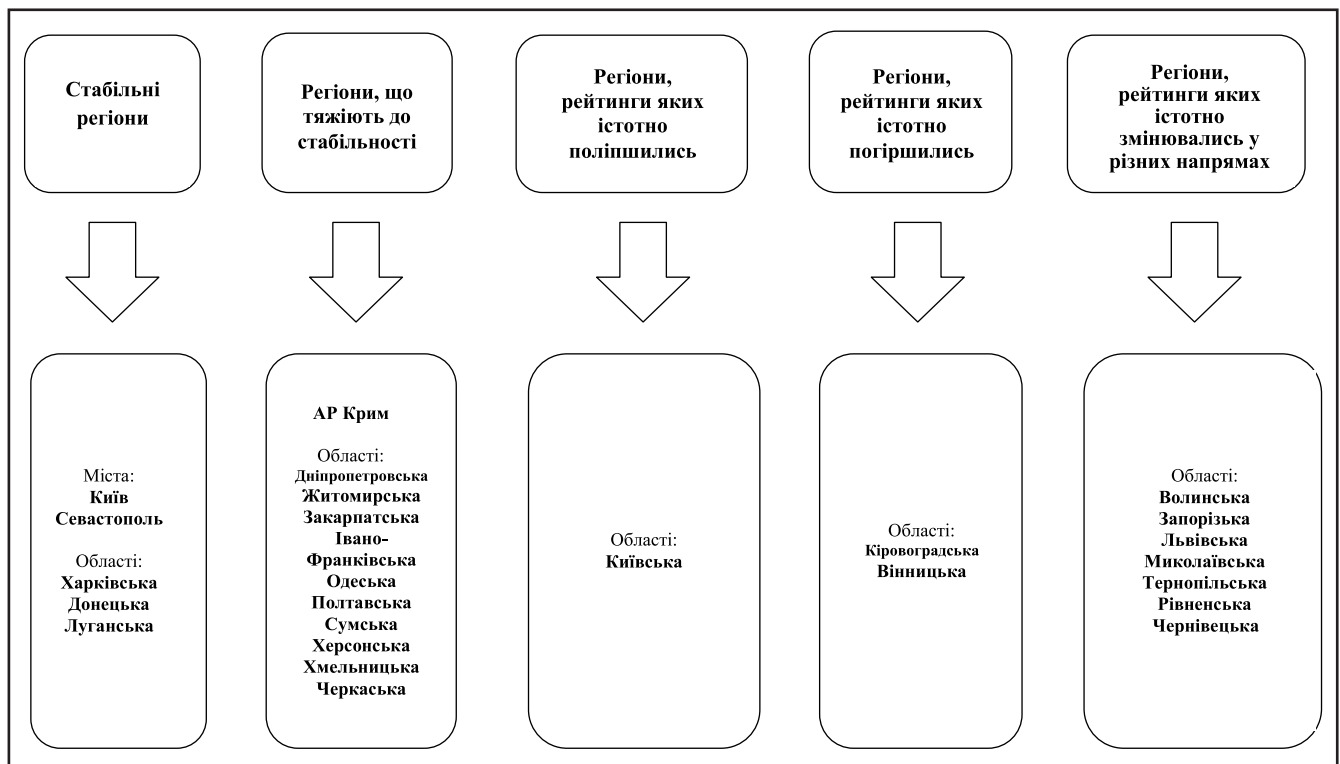

Рисунок 1. Рейтингова оцінка регіонів за динамічними змінами Індeksu людського розвитку у 1999–2010 рр. [11, с. 21]

Таблиця 1. Система показників оцінки Індексу регіонального людського розвитку в 1999–2011 роках

№ п/п за наскрізною нумерацією	№ п/п в групах за аспектами	Показники за складовими частинами людського розвитку
1	2	3
	1.	Демографічний розвиток регіонів України
1.	1.1.	коефіцієнт смертності немовлят, ‰
2.	1.2.	коефіцієнт перинатальної смертності, ‰
3.	1.3.	середня очікувана тривалість життя населення при народженні (без диференціації за статтю), років
4.	1.4.	середня очікувана тривалість життя населення при досягненні 15 років (без диференціації за статтю), років
5.	1.5.	середня очікувана тривалість життя населення при досягненні 45 років (без диференціації за статтю), років
6.	1.6.	середня очікувана тривалість життя населення при досягненні 65 років (без диференціації за статтю), років
7.	1.7.	сальдо міграції, тис. осіб
8.	1.8.	коефіцієнт інтенсивності міграції, ‰
	2.	Розвиток регіональних ринків праці регіонів України
9.	2.1.	рівень економічної активності (міське населення), %
10.	2.2.	рівень безробіття за методологією Міжнародної організації праці (міське населення), %
11.	2.3.	рівень зайнятості (міське населення), %
12.	2.4.	середня тривалість пошуку роботи (міське населення), місяців
13.	2.5.	питома вага працюючих в умовах неповного робочого дня (тижня) у загальній чисельності зайнятих, %
14.	2.6.	питома вага працівників, які перебували в адміністративних відпустках, в загальній чисельності зайнятих, %
15.	2.7.	частка працюючих в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, в загальній чисельності зайнятих, %
16.	2.8.	співвідношення рівнів зареєстрованого безробіття та визначеного за методологією МОП, коефіцієнт
17.	2.9.	плинність робочої сили, %
	3.	Матеріальний добробут населення регіонів України
18.	3.1.	середня заробітна плата, грн.
19.	3.2.	середня пенсія, грн.
20.	3.3.	середні сукупні витрати в розрахунку на умовно дорослого, грн.
21.	3.4.	співвідношення сукупних витрат та доходів, %
22.	3.5.	різниця між грошовими витратами та доходами, грн.
23.	3.6.	середній дохід від особистого підсобного господарства, грн.
24.	3.7.	частка грошових доходів у сукупних, %
25.	3.8.	рівень бідності, %
26.	3.9.	глибина бідності, %
27.	3.10.	коефіцієнт Джині
28.	3.11.	купівельна спроможність середньодушового доходу, кількість мінімальних споживчих кошиків, які можна придбати на цю суму за регіональними цінами
29.	3.12.	забезпеченість приватними автомобілями, кількість автомобілів у розрахунку на 100 сімей
	4.	Умови проживання населення регіонів України
30.	4.1.	щільність населення, осіб на 1 км ²
31.	4.2.	рівень урбанізації, %
32.	4.3.	забезпеченість житлом, м ²
33.	4.4.	частка населення, що проживає у містах з чисельністю понад 100 тис., %
34.	4.5.	питома вага житла з водогоном у містах, %
35.	4.6.	питома вага житла з каналізацією у містах, %
36.	4.7.	питома вага житла з центральним опаленням у містах, %
37.	4.8.	питома вага житла з газом у містах, %
38.	4.9.	питома вага житла з водогоном у сільській місцевості, %
39.	4.10.	питома вага житла з каналізацією у сільській місцевості, %
40.	4.11.	питома вага житла з центральним опаленням у сільській місцевості, %
41.	4.12.	питома вага житла з газом у сільській місцевості, %
42.	4.13.	щільність автомобільних доріг
43.	4.14.	кількість місць у санаторіях, в розрахунку на 10 тис. осіб
44.	4.15.	кількість лікарняних ліжок, в розрахунку на 10 тис. осіб
45.	4.16.	планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів, кількість відвідувань на 10 тис. осіб

1	2	3
46.	4.17.	кількість телефонів, в розрахунку на 100 сімей
47.	4.18.	кількість таксофонів, в розрахунку на 10 тис. осіб (міські поселення)
48.	4.19.	кількість таксофонів, в розрахунку на 10 тис. осіб (сільська місцевість)
49.	4.20.	обсяг місцевого телемовлення, годин на добу
	5.	Освіта населення регіонів України
50.	5.1.	охоплення дітей дошкільними закладами, %
51.	5.2.	охоплення дітей початковою освітою, %
52.	5.3.	охоплення дітей та підлітків базовою середньою освітою, %
53.	5.4.	охоплення дітей та підлітків повною середньою освітою, %
54.	5.5.	чисельність студентів ВНЗів I–II рівня акредитації, на тис. осіб віком 15–23 роки
55.	5.6.	чисельність студентів ВНЗів III–IV рівня акредитації, на тис. осіб віком 17–23 роки
56.	5.7.	середня тривалість навчання, років
57.	5.8.	частка осіб із вищою освітою в населенні старше 25 років, %
	6.	Стан та охорона здоров'я населення регіонів України
58.	6.1.	рівень травматизму, пов'язаного з виробництвом (осіб на 1000 працюючих), %
59.	6.2.	середня тривалість перебування хворого у стаціонарі, днів
60.	6.3.	питома вага дітей до 2 років, охоплених щепленням проти дифтериту, %
61.	6.4.	питома вага дітей до 2 років, охоплених щепленням проти коклюшу, %
62.	6.5.	питома вага дітей до 2 років, охоплених щепленням проти поліомієліту, %
63.	6.6.	питома вага дітей до 2 років, охоплених щепленням проти кору, %
64.	6.7.	питома вага новонароджених, охоплених щепленням проти туберкульозу, %
65.	6.8.	індекс умовного здоров'я населення регіону
66.	6.9.	забезпеченість населення лікарями, чисельність лікарів усіх спеціальностей у розрахунку на 10 тис. осіб
67.	6.10	забезпеченість населення послугами швидкої медичної допомоги, кількість станцій швидкої медичної допомоги в розрахунку на 100 тис. осіб.
	7.	Соціальне середовище регіонів України
68.	7.1.	коефіцієнт злочинності
69.	7.2.	питома вага тяжких злочинів у загальній кількості, %
70.	7.3.	кількість померлих від навмисного самоушкодження, у розрахунку на 100 тис. населення
71.	7.4.	кількість хворих з вперше встановленим діагнозом активного туберкульозу, у розрахунку на 100 тис. населення
72.	7.5.	кількість хворих на розлади психіки та поведінки внаслідок уживання алкоголю (алкоголізм і алкогольні психози), що взяті на облік з метою лікування і реабілітації, у розрахунку на 100 тис. населення
73.	7.6.	кількість хворих на розлади психіки та поведінки внаслідок уживання наркотичних та інших (крім алкоголю) психоактивних речовин (наркоманії і токсикоманії), що взяті на облік з метою лікування і реабілітації, у розрахунку на 100 тис. населення
74.	7.7.	питома вага безробітних у міській місцевості, які не мають роботи більше 1 року, %
75.	7.8.	співвідношення розлучень та шлюбів, разів
76.	7.9.	питома вага народжених поза шлюбом, %
77.	7.10.	кількість ДТП, у розрахунку на 100 км доріг
78.	7.11.	заборгованість по виплаті заробітної плати, грн. у розрахунку на 1 працівника
	8.	Екологічна ситуація регіонів України
79.	8.1.	кількість промислових токсичних відходів у сховищах, тонн в розрахунку на 1 км ²
80.	8.2.	викиди сірки, кг сірчаного ангідриду в розрахунку на 1 км ²
81.	8.3.	викиди азоту, кг окислів азоту в перерахунку на NO ₂ на 1 км ²
82.	8.4.	викиди шкідливих речовин від пересувних джерел забруднення, кг на 1 км ²
83.	8.5.	кількість важких металів у стічних водах, кг на 1 км ²
84.	8.6.	питома вага скинутої неочищеної води в загальному її обсязі, %
	9.	Фінансування людського розвитку у регіонах України
85.	9.1.	видатки місцевих бюджетів на освіту, грн. на 1 особу
86.	9.2.	видатки місцевих бюджетів на охорону здоров'я, грн. на 1 особу
87.	9.3.	видатки місцевих бюджетів на соціальний захист, грн. на 1 особу
88.	9.4.	трансферти Державного бюджету, грн. на 1 особу
89.	9.5.	питома вага видатків на освіту в сукупних соціальних видатках місцевого бюджету, %
90.	9.6.	питома вага видатків на охорону здоров'я в сукупних соціальних видатках місцевого бюджету, %
91.	9.7.	питома вага видатків на соціальний захист у сукупних соціальних видатках місцевого бюджету, %
92.	9.8.	співвідношення трансфертів Державного бюджету з соціальними витратами місцевих бюджетів

но, що ця група включала як регіони-лідери, так і регіони – аутсайдери, що може свідчити про постійну увагу або про постійне ігнорування щодо факторів людського розвитку. Зокрема, до цієї групи регіонів були віднесені міста Київ і Севастополь та Харківська область, які входили до групи лідерів за Інтегральним індексом людського розвитку та Донецьку і Луганську області, які останніми роками не змінювали місця аутсайдерів у загальному рейтингу.

Найгостріші проблеми розвитку Донецької області визначалися несприятливою екологічною ситуацією. Стан довкілля регіону є одним із найвагоміших чинників, що обумовлював проблеми демографічного розвитку – низьку тривалість життя та високі показники смертності немовлят. На низький індекс стану та охорони здоров'я здійснює вплив найбільша кількість потерпілих на виробництві та незначна кількість станцій швидкої медичної допомоги на 100 тис. населення.

Ситуація в Луганській області характеризувалась найгіршим показником рівня освіти населення, що було пов'язано з низьким рівнем охоплення дітей початковою та базовою середньою освітою. Крім того, в регіоні спостерігалась несприятлива ситуація з умовами проживання населення, яка характеризується низькими показниками обладнаності житла газопостачанням, щільності доріг та рівнем телефонізації.

Хмельницька область була віднесена до регіонів, що тяжіють до стабільності (області, які щорічно посідали від 4 до 22 місця в загальному рейтингу).

Складові людського розвитку цієї групи регіонів не мають однакового впливу на місця регіонів у загальних рейтингах, оскільки регіональна група має різні позитивні та негативні тенденції щодо окремих соціальних факторів. Так, якщо західні регіони із цієї групи мають достатньо високі рейтинги за соціальним середовищем та демографічним розвитком, то перегляд регіональних програм фінансування людського розвитку міг би надати вагомі результати щодо підвищення загального рівня людського розвитку.

Львівська та Чернівецька області увійшли до складу регіонів, рейтинги яких істотно змінювалися в різних напрямках. Цю групу було визначено, як найбільш нестабільну з

припущенням про певну стихійність, некерованість та відсутність централізованих важелів впливу на розвиток процесів людського розвитку.

Держкомстат України за результатами рейтингової оцінки Індексу регіонального людського розвитку у 2011 році виділив тільки 3 групи регіонів:

- регіони-лідери, які за результатами розрахунків індексу людського розвитку посідали перші 5 місць;
- регіони основної групи (18 регіонів), які за результатами розрахунків індексу людського розвитку посідали з 6 по 23 місце;
- регіони-аутсайдери, які за інтегральними розрахунками посідали 4 останніх місця.

Жодна з областей Західної та Східної України, які розглядаються в даній статті, не увійшли до складу регіонів-лідерів (м. Київ, м. Севастополь, Харківська, Київська та Полтавська області).

Хмельницька область увійшла до складу регіонів основної групи (6 місце з ІРЛР на рівні 0,523), але одночасно стала до складу групи регіонів, які погіршили свої позиції в порівнянні з попереднім 2010 роком, як і Львівська область (на 6 позицій). Падіння рейтингу Львівської області в основному було обумовлено погіршенням показників екологічного стану та матеріального добробуту (на 4 позиції за оцінкою кожного блоку).

В 2011 році проти 2010 року незначне підвищення Індексу регіонального людського розвитку відбулося в Чернівецькій області.

В регіонах-аутсайдерах залишилася Донецька (27 місце) та Луганська (26 місце) області, які помітно відставали за Індексом регіонального людського розвитку від більшості регіонів України.

Щодо Донецької області, то в Аналітичній доповіді Держкомстату України було зазначено, що досить високий рівень матеріального добробуту (3 місце серед усіх регіонів) не дозволяв області залишити останнє місце у рейтингу.

Найбільш проблемними для Донецької області залишались демографічна ситуація (23 місце), умови проживання населення (24 місце) та стан навколишнього природного середовища (27 місце).

Луганська область входила до трійки аутсайдерів за блоками демографічного розвитку, умов проживання населення та рів-

Таблиця 2. Індекси та рейтинги аспектів людського розвитку в регіонах та Індекс регіонального людського розвитку у 1999–2010 рр. по Луганській і Донецькій областях Східної України та Львівській, Чернівецькій та Хмельницькій областях Західної України*

Регіон	Роки	Демографічний розвиток		Розвиток ринку праці		Матеріальний добробут		Умови проживання населення		Рівень освіти		Стан та охорона здоров'я		Соціальне середовище		Екологічна ситуація		Фінансування людського розвитку		Індекс регіонального людського розвитку	
		індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг
ОБЛАСТІ СХІДНОЇ УКРАЇНИ																					
Луганська																					
	1999	0,303	23	0,463	25	0,354	23	0,233	23	0,251	27	0,626	15	0,418	27	0,826	23	0,353	21	0,422	27
	2000	0,156	26	0,413	24	0,413	22	0,231	23	0,286	27	0,643	14	0,426	27	0,807	24	0,331	14	0,412	27
	2001	0,177	25	0,383	25	0,430	14	0,247	21	0,263	27	0,645	15	0,392	27	0,820	22	0,367	12	0,413	27
	2002	0,123	27	0,415	24	0,525	6	0,239	23	0,227	27	0,402	26	0,392	27	0,805	23	0,403	9	0,390	27
	2003	0,163	27	0,472	17	0,514	6	0,223	22	0,261	27	0,513	20	0,395	27	0,812	23	0,398	13	0,414	26
	2004	0,121	27	0,466	22	0,569	3	0,231	22	0,234	27	0,576	17	0,382	27	0,690	24	0,340	24	0,400	27
	2005	0,160	25	0,530	24	0,508	4	0,240	21	0,229	27	0,615	5	0,461	23	0,640	23	0,353	16	0,412	26
	2006	0,142	26	0,533	18	0,534	5	0,227	24	0,216	27	0,609	21	0,492	20	0,671	21	0,297	24	0,412	26
	2007	0,139	26	0,551	16	0,541	4	0,222	24	0,235	27	0,637	18	0,486	20	0,616	21	0,380	16	0,420	25
	2008	0,163	25	0,517	20	0,526	6	0,216	23	0,238	27	0,658	15	0,442	21	0,615	23	0,455	19	0,421	26
	2009	0,148	24	0,668	18	0,527	6	0,217	24	0,280	26	0,640	16	0,416	25	0,651	22	0,398	20	0,433	26
	2010	0,202	22	0,620	16	0,464	8	0,210	24	0,313	26	0,633	8	0,426	21	0,624	22	0,398	18	0,428	25
Донецька																					
	1999	0,297	25	0,610	8	0,484	8	0,261	17	0,347	25	0,53	23	0,566	14	0,465	26	0,453	7	0,440	26
	2000	0,176	25	0,655	4	0,519	6	0,249	21	0,401	25	0,548	25	0,541	18	0,511	26	0,504	5	0,450	26
	2001	0,131	27	0,558	9	0,517	4	0,264	18	0,374	25	0,546	25	0,462	25	0,497	26	0,516	5	0,425	26
	2002	0,135	26	0,566	7	0,560	2	0,255	20	0,280	26	0,525	18	0,481	21	0,543	26	0,496	5	0,421	26
	2003	0,177	25	0,605	8	0,585	2	0,249	20	0,268	26	0,374	26	0,496	20	0,532	26	0,486	6	0,413	27
	2004	0,128	26	0,589	10	0,665	2	0,237	21	0,268	26	0,506	23	0,500	17	0,474	26	0,436	7	0,418	26
	2005	0,192	23	0,670	3	0,500	5	0,238	22	0,272	26	0,490	20	0,488	18	0,337	26	0,451	6	0,397	27
	2006	0,217	23	0,659	4	0,545	4	0,238	22	0,285	26	0,556	23	0,489	21	0,274	27	0,349	15	0,397	27
	2007	0,160	25	0,656	5	0,574	3	0,227	22	0,319	21	0,579	21	0,483	21	0,143	27	0,437	7	0,392	27
	2008	0,183	24	0,618	9	0,580	2	0,213	25	0,317	21	0,574	24	0,460	20	0,213	27	0,507	11	0,401	27
	2009	0,090	26	0,686	15	0,540	4	0,208	26	0,372	17	0,550	24	0,470	20	0,345	27	0,463	12	0,408	27
	2010	0,134	26	0,723	5	0,558	2	0,206	26	0,394	18	0,464	24	0,468	19	0,269	27	0,445	14	0,401	27

Продовж. таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
ОБЛАСТІ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ																					
Львівська	1999	0,511	15	0,625	7	0,418	20	0,328	10	0,421	16	0,656	9	0,724	5	0,919	15	0,371	16	0,550	10
	2000	0,516	8	0,492	17	0,468	12	0,319	11	0,469	15	0,702	8	0,729	3	0,928	15	0,359	11	0,555	5
	2001	0,523	5	0,463	19	0,407	19	0,320	12	0,452	15	0,694	7	0,670	4	0,904	18	0,323	21	0,530	9
	2002	0,598	2	0,383	25	0,482	9	0,347	10	0,440	16	0,586	14	0,663	5	0,925	17	0,316	21	0,530	7
	2003	0,595	4	0,406	21	0,479	10	0,309	12	0,454	15	0,621	10	0,674	5	0,904	16	0,342	24	0,534	6
	2004	0,513	2	0,491	20	0,438	12	0,327	10	0,439	13	0,587	16	0,688	4	0,898	18	0,383	16	0,529	6
	2005	0,578	3	0,579	16	0,431	13	0,323	11	0,391	16	0,553	9	0,674	4	0,691	20	0,315	23	0,502	8
	2006	0,587	2	0,599	11	0,449	11	0,320	11	0,371	18	0,681	8	0,717	4	0,694	20	0,282	26	0,521	5
	2007	0,526	4	0,557	13	0,410	11	0,309	12	0,337	18	0,650	14	0,663	6	0,577	23	0,362	19	0,484	10
	2008	0,555	5	0,556	15	0,461	11	0,314	13	0,349	18	0,637	17	0,656	5	0,681	19	0,403	23	0,509	10
	2009	0,457	6	0,576	25	0,426	16	0,333	11	0,341	19	0,625	18	0,695	3	0,669	21	0,387	21	0,497	16
	2010	0,459	6	0,573	24	0,357	16	0,345	9	0,364	20	0,536	18	0,704	5	0,671	19	0,380	21	0,483	12
	1999	0,764	2	0,343	27	0,283	27	0,180	26	0,376	22	0,752	2	0,782	2	0,944	13	0,369	17	0,530	12
	2000	0,646	2	0,400	25	0,356	26	0,179	27	0,442	17	0,705	7	0,743	2	0,945	13	0,262	23	0,521	14
	2001	0,607	2	0,337	27	0,423	15	0,171	27	0,431	18	0,701	5	0,683	3	0,945	14	0,275	23	0,511	15
	2002	0,564	4	0,249	27	0,370	22	0,185	27	0,373	23	0,645	9	0,658	6	0,947	12	0,276	24	0,476	20
	2003	0,592	5	0,530	15	0,371	21	0,181	26	0,384	22	0,627	9	0,686	3	0,966	8	0,339	25	0,516	12
	2004	0,469	7	0,417	25	0,354	20	0,192	27	0,379	21	0,769	2	0,733	2	0,968	7	0,347	23	0,513	11
	2005	0,436	6	0,391	27	0,329	24	0,192	27	0,365	18	0,431	25	0,687	3	0,824	8	0,294	26	0,437	24
	2006	0,433	7	0,461	26	0,364	20	0,192	27	0,347	20	0,751	1	0,757	2	0,837	5	0,269	27	0,489	12
	2007	0,563	3	0,434	26	0,355	20	0,187	27	0,315	23	0,643	16	0,673	5	0,815	4	0,273	27	0,471	17
	2008	0,608	2	0,482	24	0,380	18	0,194	27	0,316	22	0,674	13	0,676	3	0,805	7	0,292	27	0,489	14
	2009	0,538	3	0,522	27	0,458	10	0,211	25	0,335	20	0,530	25	0,681	7	0,800	7	0,327	27	0,486	18
	2010	0,539	3	0,503	27	0,364	12	0,209	25	0,358	21	0,504	23	0,720	2	0,809	7	0,335	27	0,479	14
	1999	0,689	4	0,552	16	0,344	24	0,274	15	0,521	7	0,698	6	0,607	9	0,986	2	0,384	14	0,560	7
	2000	0,513	9	0,505	14	0,425	19	0,285	15	0,509	9	0,733	3	0,568	13	0,982	3	0,287	19	0,537	11
	2001	0,480	9	0,505	16	0,278	27	0,291	15	0,515	8	0,728	1	0,575	10	0,984	3	0,350	15	0,523	12
	2002	0,420	11	0,462	15	0,360	24	0,304	13	0,549	5	0,741	2	0,551	11	0,985	2	0,346	19	0,527	8
	2003	0,535	7	0,349	24	0,340	25	0,278	15	0,550	6	0,705	4	0,519	15	0,981	5	0,378	16	0,518	10
	2004	0,406	8	0,447	24	0,289	26	0,273	16	0,566	3	0,706	4	0,560	12	0,970	6	0,388	14	0,513	9
	2005	0,424	7	0,578	17	0,332	23	0,276	16	0,514	3	0,713	2	0,553	12	0,840	5	0,347	19	0,508	4
	2006	0,356	11	0,474	23	0,317	24	0,280	17	0,519	4	0,739	3	0,587	11	0,837	4	0,341	18	0,496	8
	2007	0,403	9	0,513	21	0,324	22	0,270	17	0,489	4	0,755	2	0,632	11	0,812	6	0,368	18	0,507	5
	2008	0,463	7	0,542	18	0,327	21	0,269	17	0,481	8	0,737	4	0,649	8	0,818	5	0,489	14	0,527	5
	2009	0,325	13	0,722	8	0,382	22	0,274	17	0,454	11	0,726	4	0,618	10	0,815	5	0,441	15	0,523	8
	2010	0,450	7	0,675	11	0,296	23	0,275	17	0,477	11	0,677	4	0,590	10	0,818	3	0,438	15	0,516	5

Складено автором за матеріалами [11, С. 26, 28, 29, 32]

Таблиця 3. Динаміка Інтегрального регіонального індексу людського розвитку за 2009–2015 рр.*

Роки	Блок 1 «Відтворення населення»		Блок 2 «Соціальне середовище»		Блок 3 «Комфортне життя»		Блок 4 «Добробут»		Блок 5 «Гідна праця»		Блок 6 «Освіта»		ІРЛР	
	Стандартизовані значення	Ранг	Стандартизовані значення	Ранг	Стандартизовані значення	Ранг	Стандартизовані значення	Ранг	Стандартизовані значення	Ранг	Стандартизовані значення	Ранг	Сума	Ранг
Львівська область														
2009 р.	0,7183	2	0,7036	1	0,5691	12	0,4726	19	0,5714	12	0,7946	15	3,8296	5
2010 р.	0,6937	7	0,6776	1	0,5809	10	0,4722	19	0,5630	12	0,7891	17	3,7764	7
2011 р.	0,7028	8	0,7109	1	0,6034	7	0,4502	22	0,5570	13	0,8018	14	3,8261	4
2012 р.	0,7313	4	0,6986	2	0,6332	6	0,5470	18	0,5653	13	0,8234	9	3,9988	4
2013 р.	0,7148	9	0,7170	1	0,6186	6	0,5632	19	0,5710	13	0,8253	13	4,0100	3
2014 р.	0,7131	6	0,6945	2	0,6555	3	0,5817	15	0,5488	9	0,8516	6	4,0451	4
2015 р.	0,7144	6	0,7395	1	0,6504	4	0,5544	15	0,5858	8	0,8366	11	4,0810	3
Чернівецька область														
2009 р.	0,7071	4	0,5968	4	0,5803	11	0,6636	3	0,6219	7	0,7573	22	3,9271	1
2010 р.	0,7094	3	0,6169	4	0,5807	11	0,5871	13	0,5980	6	0,7588	21	3,8510	2
2011 р.	0,7133	7	0,6424	4	0,5893	11	0,5790	10	0,5981	9	0,7670	22	3,8889	2
2012 р.	0,7212	7	0,6946	3	0,6216	10	0,6217	11	0,6010	8	0,7793	20	4,0393	3
2013 р.	0,7208	6	0,6473	3	0,6170	7	0,7586	3	0,6082	6	0,8102	19	4,1621	2
2014 р.	0,7018	10	0,6579	4	0,6217	7	0,7606	3	0,5746	6	0,8431	11	4,1598	2
2015 р.	0,7064	9	0,6731	3	0,6331	6	0,7544	3	0,5550	16	0,8108	17	4,1321	2
Хмельницька область														
2009 р.	0,6564	13	0,4808	9	0,5132	20	0,5493	15	0,5544	17	0,7865	17	3,5406	15
2010 р.	0,7159	1	0,4916	9	0,4748	24	0,5375	15	0,5359	18	0,8018	14	3,5575	17
2011 р.	0,7350	1	0,4912	10	0,4769	24	0,4910	19	0,5329	21	0,8153	12	3,5424	22
2012 р.	0,6945	13	0,5186	9	0,5295	23	0,6020	13	0,5325	22	0,7913	19	3,6684	20
2013 р.	0,7157	8	0,5100	9	0,5097	24	0,6125	13	0,5415	20	0,8380	5	3,7275	14
2014 р.	0,6934	14	0,4848	9	0,5389	19	0,6028	13	0,5320	12	0,8345	12	3,6864	18
2015 р.	0,6980	10	0,4879	10	0,5311	20	0,5582	14	0,5785	11	0,7942	21	3,6479	19

Складено автором за матеріалами [12, с. 45–47, 55; 13, с. 42, 49, 56].

ня освіти. Незадовільними для області були також індекси екологічного та соціального середовищ.

Тобто кожний із розглянутих вище регіонів мав свої специфічні проблеми щодо факторів людського розвитку вирішення цих проблем вважали за можливе лише через розробку та впровадження комплексних, або адресних соціальних програм, направлених на забезпечення всіх або окремих аспектів людського розвитку, враховуючи також і те, що вони співпадають зі стратегічними цілями державної соціальної політики.

Саме тому, для Луганської та Донецької областей ще у 2005–2006 роках були підготовлені Аналітичні доповіді щодо локалізації Цілей Розвитку Тисячоліття на період до 2020 року [2, с. 10]. Крім того, як провідний елемент організаційно-економічного механізму їх практичної реалізації було запропоновано розробляти та реалізовувати Національну та Регіональні програми людського розвитку. Ознаками визначення підпрограм цих Програм пропонувалось використовувати відповідні аспекти людського розвитку, в першу чергу, такого аспекту як «фінансування людського розвитку» [10, с. 16].

Слід наголосити на явну відсутність прямої залежності рейтингу регіону за ІРЛР від його місця за аспектом «Фінансування людського розвитку». Так, Донецька область за аспектом «Фінансування людського розвитку» на протязі 1999–2010 рр. з 27 місць п'яте місце займала 3 рази, шосте місце – 2 рази, сьоме місце – 3 рази, а рейтинг області за ІРЛР залишався практично незмінним (26–27 місце) (табл. 2).

Львівська область напроти, займаючи за аспектом «Фінансування людського розвитку» практично останні місця у другій десятці регіонів, за ІРЛР в 1999–2010 рр. займала п'яте місце 2 рази, шосте місце – 2 рази, сьоме, восьме і дев'яте місце – по 1 разу, десяте місце – 3 рази (див. табл. 2).

Аналогічно Львівській області така ситуація склалася і в Хмельницькій області.

Рейтинг Луганської області за аспектом «Фінансування людського розвитку» не впливав на місце області за ІРЛР. Натомість Чернівецька область, займаючи останні місця за аспектом «Фінансування людського розвитку», посідала перші місця у другій десятці областей за ІРЛР.

Крім того, як зазначено в статистичному бюлетені «Регіональний людський розвиток» у 2010 році, що в Донецькій області досить високий рівень матеріального добробуту (2 місце серед усіх регіонів) та високі показники на ринку праці (5 місце) не дозволили області залишити останнє місце у рейтингу за ІРЛР. Найбільш проблемними для даного регіону залишаються демографічна ситуація, умови проживання населення та стан навколишнього середовища. За цими складовими ІРЛР Донецька область протягом останнього десятиріччя входить до трійки регіонів-аутсайдерів.

Підкреслюючи особливе значення цього аспекту людського розвитку в регіонах у Науково-практичному коментарі до оновленого Бюджетного кодексу України, в заключному розділі V «Контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за порушення бюджетного законодавства» рекомендувалось розробити Основні положення щодо впровадження відповідальності вищих органів державної і місцевої влади та органів місцевого самоврядування за недофінансування за нормативами бюджетної забезпеченості Національної програми людського розвитку та Регіональних програм людського розвитку [10, с. 27].

У 2001–2011 рр. на відміну від міжнародної методики обчислення індексу людського розвитку на рівні країни, національна методика не змінювалась жодного разу. Проте, за десятирічний період її використання відбулись значні зміни у соціально-економічній ситуації, в інформаційно-статистичному забезпеченні досліджень, виникли нові аналітичні потреби. Тому на зріла необхідність перегляду як інформаційного забезпечення розрахунків, так і методичних підходів.

Рішенням Президії НАН України та колегиї Державної служби статистики України 13.06.2012 № 123-м було затверджено нову Методику вимірювання регіонального людського розвитку [4].

До розрахунку регіонального індексу людського розвитку було включено 33 показника, об'єднані у 6 блоків відповідно до основних аспектів людського розвитку: відтворення населення (5 показників); соціальне становище (6 показників); комфортне життя (6 показників); добробут (5 показни-

ків); гідна праця (6 показників); освіта (5 показників) (табл. 4).

Новою Методикою вимірювання регіонального людського розвитку визначенні особливості використання окремих показників. Так, вартісні показники «Обсяг реалізованих населенню послуг (у розрахунку на 1 особу)» (блок 3 «Комфортне життя») та «Валовий регіональний продукт (у розрахунку на 1 особу)» (блок 4 «Добробут») з метою зняття впливу інфляційної складової модифікуються у відносні шляхом ділення значення показника по регіону на середнє значення показника. Всі інші показники використовуються без перетворень.

В цілому розрахунки регіонального людського розвитку за новою методикою здійснюються за дворівневою схемою:

1-й рівень: побудова індексів за окремими блоками показників;

2-й рівень: побудова інтегрального індексу.

Процедура розрахунку інтегрального індексу регіонального людського розвитку складається з п'яти етапів:

1) нормування показників (здійснюється для показників-стимуляторів та для показників-дестимуляторів);

2) калібрація показників (здійснюється для елімінування впливу процедури нормування на узагальнюючий показник по блоку);

3) визначення ваг показників у блоках (здійснюється методом попарних порівнянь з використанням експертних оцінок);

4) розрахунок індексу по кожному блоку показників;

5) розрахунок інтегрального індексу регіонального людського розвитку (розраховується як сума індексів по всіх шести блоках показників).

Інтегральний показник стану навколишнього середовища» (блок 3 «Комфортне життя») розраховується за окремою методикою, розробленою Державною установою «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку» НАН України [4].

Вихідними положеннями нової Методики вимірювання регіонального людського розвитку було визначено, що найсильніший вплив на визначення місця регіону на єдиній шкалі індексів людського розвитку мають рівень освіти, умови проживання та матеріальний добробут населення. Найменш помітним є вплив індикаторів ринку праці,

що пояснюється наступним: опосередковано ситуація на ринку праці визначає місце регіону на шкалі індексів людського розвитку через матеріальний добробут і – меншою мірою – через умови проживання.

Впровадження нової методики в практику діяльності Держкомстату України при підготовці щорічних статистичних бюлетеней «Регіональний людський розвиток» засвідчило, що перше місце серед регіонів України упродовж 2004–2009 років займала Закарпатська область. Вона посідала перші позиції за інтегральним індексом комфортного проживання.

У 2010–2013 роках перше місце утримувала Харківська область, чому сприяли високий рівень освіти і добробуту населення, а також комфортне соціальне середовище в регіоні. За цими складовими Інтегрального індексу людського розвитку область посідала відповідно 3, 2 та 4 місця.

Наступне, 2 місце, на шкалі рейтингової оцінки місця регіону за ІРЛР за значений період належало Чернівецькій області, яка за розвитком соціального середовища та добробуту займала 3 місце серед регіонів в Україні.

В 2014–2015 роках перше місце за Інтегральним регіональним індексом людського розвитку продовжувала займати Харківська область («Освіта»: 2014 р. – 1 місце, 2015 р. – 2 місце; «Добробут»: 2014–2015 рр. – 2 місце; «Соціальне середовище»: 2014 р. – 3 місце, 2015 р. – 4 місце; «Гідна праця»: 2014 р. – 5 місце, 2015 р. – 4 місце).

Друге місце за зазначений період займала Чернівецька область («Добробут»: 2014–2015 рр. – 3 місце; «Соціальне середовище»: 2014 р. – 4 місце, 2015 р. – 3 місце; «Комфортне життя»: 2014 р. – 7 місце; 2015 р. – 6 місце).

Третє місце в 2014 році за Інтегральним регіональним індексом людського розвитку займала Закарпатська область («Комфортне життя» – 1 місце). В 2015 році, незважаючи на збереження 8 місця за блоком показників «Соціальне середовище» область зайняла 4 місце в зв'язку з погіршенням у 2 рази рангу за блоком показників «Відтворення населення» (з 9 місця в 2014 р. до 18 місця в 2015 році).

Львівська область з 4 місця в 2014 році перейшла на 3 місце у 2015 році («Соціальне середовище»: 2014 р. – 2 місце, 2015 р. – 1 місце; «Комфортне життя»: 2014 р. – 3 місце; 2015 р. – 4 місце; «Гідна праця»: 2014 р. – 9

Таблиця 4. Перелік показників для оцінки регіонального людського розвитку за 2004–2015 рр. [4]

№ п/п за наскрізною нумерацією	№ п/п в блоках за по- казниками	Блоки та показники	Характер впли- ву на людський розвиток	Стан- дартне значення	Вага
1	2	3	4	5	6
		1. Відтворення населення			
1	1.1	Сумарний коефіцієнт народжуваності	Стимулятор	2,1	0,1426
2	1.2	Дитяча смертність (смертність дітей у віці до 5 років), %	Дестимулятор	1,6	0,1956
3	1.3	Середня очікувана тривалість життя при народженні, років	Стимулятор	82,0	0,2834
4	1.4	Ймовірність чоловіків дожити від 20 до 65 років	Стимулятор	0,7500	0,2160
5	1.5	Ймовірність жінок дожити від 20 до 65 років	Стимулятор	0,9500	0,1624
		2. Соціальне становище			
6	2.1	Коефіцієнт злочинності (кількість зареєстрованих злочинів на 100 тис. населення)	Дестимулятор	400	0,2186
7	2.2	Кількість хворих із вперше встановленим діагнозом активного туберкульозу (на 100 тис. населення)	Дестимулятор	40,0	0,2210
8	2.3	Кількість хворих із вперше встановленим діагнозом алкоголізму і алкогольних психозів, розладу психіки та поведінки внаслідок вживання наркотиків та інших психоактивних речовин (на 100 тис. населення)	Дестимулятор	50,0	0,1778
9	2.4	Кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (на 100 тис. дітей у віці 0–17 років)	Дестимулятор	400	0,1708
10	2.5	Коефіцієнт підліткової народжуваності (кількість дітей, народжених дівчатами у віці 15–17 років, на 10 тис. дівчат відповідного віку)	Дестимулятор	6,0	0,0728
11	2.6	Кількість померлих від навмисного самошкодження (на 100 тис. населення)	Дестимулятор	7,0	0,1390
		3. Комфортне життя			
12	3.1	Забезпеченість житлом у міських поселеннях (загальна площа на 1 особу), кв. м.	Стимулятор	25,0	0,2455
13	3.2	Питома вага квартир (одноквартирних будинків), обладнаних централізованою каналізацією та водовідведенням у сільській місцевості, %	Стимулятор	55,0	0,1804
14	3.3	Питома вага квартир (одноквартирних будинків), обладнаних централізованим газопостачанням або підлоговою електроплитою у сільській місцевості, %	Стимулятор	100,0	0,1534
15	3.4	Інтегральний показник стану навколишнього середовища	Стимулятор	1,000	0,2239
16	3.5	Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів (на 10 тис. населення)	Стимулятор	300,0	0,1176
17	3.6	Обсяг реалізованих населенню послуг (на 1 особу)	Стимулятор	3,0	0,0792
		4. Добробут			
18	4.1	Рівень бідності за відносним критерієм (питома вага населення, еквівалентні сукупні витрати якого не перевищують 75 % медіанного рівня), %	Дестимулятор	11,0	0,2842
19	4.2	Питома вага домогосподарств які робили заощадження, або купували нерухомість, %	Стимулятор	55,0	0,1298
20	4.3	Кількість мінімальних продуктових коштів, які можна придбати за середньодушовий дохід	Стимулятор	3,75	0,2747
21	4.4	Валовий регіональний продукт (на 1 особу)	Стимулятор	2,00	0,1658
22	4.5	Питома вага домогосподарств, які мають всі товари тривалого користування базового набору (телевізор, холодильник, пральна машина), %	Стимулятор	100,0	0,1454
		5. Гідна праця			
23	5.1	Рівень зайнятості населення (частка зайнятих серед населення 18–65 років), %	Стимулятор	85,0	0,1596
24	5.2	Рівень безробіття (частка безробітних серед населення 18–65 років), %	Дестимулятор	4,0	0,1926
25	5.3	Частка працівників, які отримують зарплату менше 1,5 прожиткових мінімумів, %	Дестимулятор	15,0	0,2127
26	5.4	Частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, %	Дестимулятор	10,0	0,1489
27	5.5	Співвідношення середньої заробітної плати до мінімальної, одиниць	Стимулятор	4,0	0,1560
28	5.6	Рівень охоплення соціальним страхуванням (частка застрахованих осіб у зайнятому населенні), %	Стимулятор	90,0	0,1303
		6. Освіта			
29	6.1	Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 3–5 років, %	Стимулятор	99,9	0,1057
30	6.2	Охоплення загальною середньою освітою дітей шкільного віку (6–18 років), %	Стимулятор	99,9	0,2733
31	6.3	Частка осіб із освітою не нижче рівня «базова вища» серед населення 25 років і старше, %	Стимулятор	65,0	0,2094
32	6.4	Середня тривалість навчання осіб віком 25 років і старше, років	Стимулятор	15,0	0,2445
33	6.5	Середній бал за результатами зовнішнього незалежного оцінювання (по всіх предметах)	Стимулятор	180	0,1671

місце, 2015 р. – 8 місце; «Відтворення населення»: 2014–2015 рр. – 6 місце). Натомість за блоком показників «Освіта» область знизилася свій ранг практично в 2 рази (з 6 місця в 2014 р. до 11 місця в 2015 році).

Порівняльний аналіз динаміки Інтегрального регіонального індексу людського розвитку Чернівецької, Львівської та Хмельницької областей засвідчив наступне (табл. 3). Хмельницька область за показниками блоку «Відтворення населення» займала 1 місце у 2010–2011 роках, 8 місце – у 2013 році, 10 місце – у 2015 році. За блоком показників «Соціальне середовище» Хмельницька область займала 9 місце у 2009–2010 рр. та у 2012–2014 роках і 10 місце – у 2011 й 2015 роках.

Найкращі місця за Інтегральним регіональним індексом людського розвитку Хмельницька область займала у 2013 році – 14 місце та у 2009 році. – 15 місце.

Враховуючи рангові місця за складовими вказаного Індексу у 2010–2015 роках, цілком доцільною для підвищення рівня й якості життя населення області та покращення рейтингу області серед регіонів України в людському розвитку стає потреба в розробці та реалізації Регіональної програми людського розвитку Хмельниччини на період до 2020 року (по роках), стратегічними індикаторами якої можуть служити аналогічні індикатори по Чернівецькій області та Україні в цілому (табл. 5 і табл. 6) [14,15].

Таблиця 5. Матриця завдань та індикаторів досягнення ЦРТ для України, Чернівецької та Хмельницької областей*

Завдання	Індикатор	Значення цільового орієнтира на 2015 рік		
		Україна	Область	
			Чернівецька	Хмельницька
1	2	3	4	5
ЦІЛЬ 1: ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ				
Завдання 1.А: Ліквідувати до 2015 року бідність за критерієм 5 дол. США на добу за ПКС	1.1. Частка населення, чие добове споживання є нижчим 5 дол. США на добу за ПКС, %	<0,5	<0,5	<0,5
Завдання 1.В: Скоротити питому вагу бідного населення (за національним критерієм бідності) до 25% за рахунок зменшення чисельності бідних серед дітей та працюючих	1.2. Частка бідного населення за національним критерієм, %	25,0	20,0	20,0
	1.3. Частка бідних серед дітей, %	29,0	22,0	22,0
Завдання 1.С: Зменшити в десять разів до 2015 року питому вагу населення, чие споживання є нижчим рівня фактичного прожиткового мінімуму	1.4. Частка бідних серед працюючих осіб, %	15,0	11,0	11,0
	1.5. Частка населення, чие споживання є нижчим рівня фактичного прожиткового мінімуму, %	7,0	6,0	6,0
ЦІЛЬ 2: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ				
Завдання 2.А: Підвищити рівень охоплення освітою	2.1. Чистий показник охоплення освітою у дошкільних навчальних закладах дітей 3–5 років, які проживають у міських поселеннях, %	95	93	100,0
	2.2. Чистий показник охоплення освітою у дошкільних навчальних закладах дітей 3–5 років, які проживають у сільській місцевості, %	60	60	75,9
	2.3. Чистий показник охоплення дітей повною загальною середньою освітою, %	99,9	99,9	99,0
	2.4. Чистий показник охоплення вищою освітою осіб віком від 17 до 22 років, %	56,0	35,5	33,0
	2.5. Сукупний валовий показник кількості працівників, які пройшли перепідготовку та підвищили свою кваліфікацію, тис. осіб	32,0	34,0	30,0
Завдання 2.В: Підвищити якість освіти	2.6. Кількість загальноосвітніх навчальних закладів, які мають підключення до Інтернету, %	90,0	100,0	100,0
ЦІЛЬ 3: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ				
Завдання 3.А: Забезпечити Тендерне співвідношення на рівні не менше 30 до 70% тієї чи іншої статі у представницьких органах влади та на вищих щаблях виконавчої влади	3.1. Тендерне співвідношення серед депутатів обласної ради (Верховної Ради України*), чис. жін./чис. чол.	30/70	15/85	20/80

1	2	3	4	5
	3.2. Тендерне співвідношення серед депутатів місцевих органів влади, чис. жін./чис. чол. (або навпаки)	50/50	15/85	20/70
	3.3. Тендерне співвідношення серед керівників органів виконавчої влади (вищих державних службовців (I–II посадових категорій)*, чис. жін./чис. чол.	30/70	29/80	20/70
Завдання 3.В: Скоротити наполовину розрив у доходах жінок і чоловіків	3.4. Співвідношення середнього рівня заробітної плати жінок до середнього рівня заробітної плати чоловіків, %	86	86	78
ЦІЛЬ 4: ЗМЕНШЕННЯ ДИТЯЧОЇ СМЕРТНОСТІ				
Завдання 4.А: Зменшити рівень смертності дітей віком до 5 років на чверть	4.1. Рівень смертності дітей віком до 5 років, кількість померлих дітей відповідного віку на 1000 народжених живими	11,0	2,19	1,85
	4.2. Рівень смертності немовлят, кількість померлих дітей віком до 1 року на 1000 народжених живими	9,3	8,01	8,3
ЦІЛЬ 5: ПОЛІПШЕННЯ ЗДОРОВ'Я МАТЕРІВ				
Завдання 5.А: Зменшити наполовину рівень материнської смертності	5.1. Рівень материнської смертності, кількість материнських смертей на 100 тис. народжених живими	13,0	8,0 –	7,6
	5.2. Рівень абортів, кількість абортів на 1000 жінок фертильного віку	15,1	12,0	9,9
ЦІЛЬ 6: ОБМЕЖЕННЯ ПОШИРЕННЯ ВІЛ-ІНФЕКЦІЇ/СНІДУ ТА ТУБЕРКУЛЬОЗУ І ЗАПОЧАТКУВАННЯ ТЕНДЕНЦІЇ ДО СКОРОЧЕННЯ ЇХ МАСШТАБІВ				
Завдання 6.А: Зменшити на 13% темпи поширення ВІЛ-інфекції/СНІДУ	6.1. Кількість осіб з вперше встановленим діагнозом ВІЛ інфекції на 100 тис. населення	49,1	12,1	14,9*
	6.2. Зменшити темпи поширення ВІЛ інфекції/ СНІДУ, %*	+4,0	+10,0	+15,0
	6.3. Кількість померлих від хвороби, зумовленої ВІЛ на 100 тис. населення	8,0	4,0	3,4
	6.4. Рівень передачі ВІЛ-інфекції від матері до дитини, %	2,0	4,5	2,0
Завдання 6.В: Зменшити на 20% рівень захворюваності на туберкульоз (порівняно з 2005 роком)	6.5. Кількість осіб з вперше встановленим діагнозом туберкульозу (у тому числі органів дихання) на 100 тис. населення	67,5	45,9	55,9 в т.ч. орг. д. 53,1
	6.6. Кількість померлих від туберкульозу на 100 тис. населення	15,0	10,2	7,7
ЦІЛЬ 7: СТАЛИЙ РОЗВИТОК ДОВКІЛЛЯ				
Завдання 7.А: Збільшити до 2015 року частку населення, що має доступ до централізованого водопостачання, зокрема до 90% міського населення та до 30% сільського населення	7.1. Частка населення міських поселень, що має доступ до централізованого водопостачання, % від загальної кількості міського населення	90	90	72,4
	7.2. Частка сільського населення, що має доступ до централізованого водопостачання, % від загальної кількості сільського населення	30	30	15,2
Завдання 7.В: Стабілізувати до 2020 року викиди парникових газів на рівні нижчому на 20% за рівень 1990 року	7.3. Обсяг шкідливих викидів в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення, млн. т. на рік	4,7	3,8	18,3
	7.4. Обсяг шкідливих викидів в атмосферу від пересувних джерел забруднення, тис. т. на рік (млн. т. на рік*)	3,2	41,6	57,2
Завдання 7.С: Стабілізувати до 2015 року забруднення водних об'єктів. Стабілізувати на рівні 8500 млн. куб. м./ рік обсяг скидів стічних вод у поверхневі водні об'єкти	7.5. Обсяг скидів зворотних вод, млн. куб. м. на рік	8500	664,8	43
Завдання 7.Д: Збільшити до 2015 року лісистість території України до 16,1% та площу природоохоронних територій. Розширити мережу заповідників, біосферних заповідників та національних природних парків до 3,5% від загальної площі території України і до 9,0% – загальну площу територій та об'єктів природно-заповідного фонду	7.6. Лісистість територій, відношення земель вкритих ліською рослинністю, % до загальної площі території області (України*)	16,1	29,1	13,9
	7.7. Частка площі заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, % до загальної площі території області (України*)	3,5	2,3	13,1
	7.8. Частка площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду області (України*), % до загальної площі території області (України*)	9,0	10,0	14,7

* Розраховано автором за участі фахівців відповідних департаментів Хмельницької ОДА.
Примітка: (*) – за національними індикаторами

Таблиця 6. Узгодження системи показників оцінки Індексу регіонального людського розвитку й матриці завдань та індикаторів досягнення Цілей Розвитку Тисячоліття

№ п/п	Показники	№ п/п	Цілі Розвитку Тисячоліття	Завдання	Індикатор
1	2	3	4	5	6
1.	Блок 1. Відтворення населення				
1.1.	Сумарний коефіцієнт народжуваності				
1.2.	Дитяча смертність (смертність дітей у віці до 5 років), ‰		Ціль 4: Зменшення дитячої смертності	Завдання 4.А: Зменшити рівень смертності дітей віком до 5 років на чверть	4.1. Рівень смертності дітей віком до 5 років, кількість померлих дітей відповідного віку на 1000 народжених живими. 4.2. Рівень смертності немовлят, кількість померлих дітей віком до 1 року на 1000 народжених живими
1.3.	Середня очікувана тривалість життя при народженні, років				
1.4.	Ймовірність чоловіків дожити від 20 до 65 років				
1.5.	Ймовірність жінок дожити від 20 до 65 років				
2.	Блок 2. Соціальне становище				
2.1.	Коефіцієнт злочинності (кількість зареєстрованих злочинів на 100 тис. населення)				
2.2.	Кількість хворих із вперше встановленим діагнозом активного туберкульозу (на 100 тис. населення)		Ціль 6: Обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення її масштабів	Завдання 6.В: Зменшити на 20% рівень захворюваності на туберкульоз (порівняно з 2005 роком)	6.5. Кількість осіб з вперше встановленим діагнозом туберкульозу (у тому числі органів дихання) на 100 тис. населення 6.6. Кількість померлих від туберкульозу на 100 тис. населення
2.3.	Кількість хворих із вперше встановленим діагнозом алкоголізму і алкогольних психозів, розладу психіки та поведінки внаслідок вживання наркотиків та інших психоактивних речовин (на 100 тис. населення)				
2.4.	Кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (на 100 тис. дітей у віці 0–17 років)				
2.5.	Коефіцієнт підліткової народжуваності (кількість дітей, народжених дівчатами у віці 15–17 років, на 10 тис. дівчат відповідного віку)				
2.6.	Кількість померлих від навмисного самоушкодження (на 100 тис. населення)				
3.	Блок 3. Комфортне життя				
3.1.	Забезпеченість житлом у міських поселеннях (загальна площа на 1 особу), кв. м.				
3.2.	Питома вага квартир (одноквартирних будинків), обладнаних централізованою каналізацією та водовідведенням у сільській місцевості, %				
3.3.	Питома вага квартир (одноквартирних будинків), обладнаних централізованим газопостачанням або підлоговою електроплитою у сільській місцевості, %				
3.4.	Інтегральний показник стану навколишнього середовища		Ціль 7: Сталий розвиток доквілля	Завдання 7.А: Збільшити до 2015 року частку населення, що має доступ до централізованого водопостачання, зокрема до 90% міського населення та до 30% сільського населення Завдання 7.В: Стабілізувати до 2020 року викиди парникових газів на рівні нижчому на 20% за рівень 1990 року Завдання 7.С: Стабілізувати до 2015 року забруднення водних об'єктів. Стабілізувати на рівні 8500 млн. куб. м./ рік обсяг скидів стічних вод у поверхневі водні об'єкти	7.1. Частка населення міських поселень, що має доступ до централізованого водопостачання, % від загальної кількості міського населення 7.2. Частка сільського населення, що має доступ до централізованого водопостачання, % від загальної кількості сільського населення 7.3. Обсяг шкідливих викидів в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення, млн. т. на рік 7.4. Обсяг шкідливих викидів в атмосферу від пересувних джерел забруднення, тис. т. на рік (млн. т. на рік*) 7.5. Обсяг скидів зворотних вод, млн. куб. м. на рік

1.	2	3	4	5	6
3.4.	Інтегральний показник стану навколишнього середовища		Ціль 7: Сталий розвиток довкілля	Завдання 7.D: Збільшити до 2015 року лісистість території України до 16,1% та площу природоохоронних територій. Розширити мережу заповідників, біосферних заповідників та національних природних парків до 3,5% від загальної площі території України і до 9,0% – загальну площу територій та об'єктів природно-заповідного фонду	7.6. Лісистість територій, відношення земель вкритих лісовою рослинністю, % до загальної площі території області (України*) 7.7. Частка площі заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, % до загальної площі території області (України*) 7.8. Частка площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду області (України*), % до загальної площі території області (України*)
3.5.	Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів (на 10 тис. населення)				
4	Блок 4. Добробут				
4.1	Рівень бідності за відносним критерієм (питома вага населення, еквівалентні сукупні витрати якого не перевищують 75 % медіанного рівня), %		Ціль 1: Подолання бідності	Завдання 1.A: Ліквідувати до 2015 року бідність за критерієм 5 дол. США на добу за ПКС Завдання 1.B: Скоротити питому вагу бідного населення (за національним критерієм бідності) до 25% за рахунок зменшення чисельності бідних серед дітей та працюючих Завдання 1.C: Зменшити в десять разів до 2015 року питому вагу населення, чие споживання є нижчим рівня фактичного прожиткового мінімуму	1.1. Частка населення, чие добове споживання є нижчим 5 дол. США на добу за ПКС, % 1.2. Частка бідного населення за національним критерієм, % 1.3. Частка бідних серед дітей, % 1.4. Частка бідних серед працюючих осіб, % 1.5. Частка населення, чие споживання є нижчим рівня фактичного прожиткового мінімуму, %
4.2	Питома вага домогосподарств які робили заощадження, або купували нерухомість, %				
4.3	Кількість мінімальних продуктових кошиків, які можна придбати за середньодушовий дохід				
4.4	Валовий регіональний продукт (на 1 особу)				
4.5	Питома вага домогосподарств, які мають всі товари тривалого користування базового набору (телевізор, холодильник, пральна машина), %				
5.	5. Гідна праця				
5.1	Рівень зайнятості населення (частка зайнятих серед населення 18–65 років), %				
5.2	Рівень безробіття (частка безробітних серед населення 18–65 років), %				
5.3	Частка працівників, які отримують зарплату менше 1,5 прожиткових мінімумів, %				
5.4	Частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, %				
5.5	Співвідношення середньої заробітної плати до мінімальної, одиниць		Ціль 3: Забезпечення гендерної рівності	Завдання 3.B: Скоротити наполовину розрив у доходах жінок і чоловіків	3.4. Співвідношення середнього рівня заробітної плати жінок до середнього рівня заробітної плати чоловіків, %
5.6	Рівень охоплення соціальним страхуванням (частка застрахованих осіб у зайнятому населенні), %				
6.	6. Освіта				
6.1	Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 3–5 років, %		Ціль 2: Забезпечення якісної освіти впродовж життя	Завдання 2.A: Підвищити рівень охоплення освітою	2.1. Чистий показник охоплення освітою у дошкільних навчальних закладах дітей 3–5 років, які проживають у міських поселеннях, % 2.2. Чистий показник охоплення освітою у дошкільних навчальних закладах дітей 3–5 років, які проживають у сільській місцевості, %
6.2	Охоплення загальною середньою освітою дітей шкільного віку (6–18 років), %		Ціль 2: Забезпечення якісної освіти впродовж життя	Завдання 2.A: Підвищити рівень охоплення освітою	2.3. Чистий показник охоплення дітей повною загальною середньою освітою, %
6.3	Частка осіб із освітою не нижче рівня «базова вища» серед населення 25 років і старше, %				
6.4	Середня тривалість навчання осіб віком 25 років і старше, років				
6.5	Середній бал за результатами зовнішнього незалежного оцінювання (по всіх предметах)				

Алгоритм формування Регіональної програми людського розвитку Хмельницької області на 2016–2020 року, до складу якої необхідно включити такі підпрограми як «Відродження населення», «Освіта», «Охорона здоров'я», «Соціальне забезпечення» та «Соціальне середовище», «Культура і мистецтво» та «Фізична культура і спорт», включає наступні етапи:

- аналіз динаміки та виявлення тенденцій складових регіонального людського розвитку на Хмельниччині в системі показників–стимуляторів та показників–дестимуляторів за період 2004–2015 роки;

- аналіз виконання Плану заходів реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2011–2020 роки та їх впливу на виконання щорічних Планів та Програм соціально–економічного розвитку за 2011–2015 роки;

- аналіз виконання заходів щодо залучення вітчизняних та зарубіжних інвестицій в економіку області в контексті реалізації щорічних Планів та Програм соціально–економічного розвитку за 2011–2015 роки;

- обґрунтування заходів щодо зменшення негативного впливу показників–дестимуляторів на людський розвиток на Хмельниччині, збереження та покращення позитивного впливу показників–стимуляторів на ці процеси на 2016–2020 року;

- розробка інвестиційних пропозицій, інвестиційних проектів та інвестиційних паспортів по кожній з складових підпрограм Регіональної програми людського розвитку Хмельницької області на 2016–2020 року;

- розробка стратегічних індикаторів на період до 2020 року по роках в структурі 7 національних цілей та 15 завдань, локалізованих для Хмельниччини і уточнення на їх основі Екологічного, Соціального та Інвестиційного паспорту регіону;

- прогнозна оцінка впливу реалізації інфраструктурних проектів ОТГ на здійснення Регіональної програми людського розвитку Хмельницької області на 2016–2020 року;

- визначення з загального переліку регіональних (комплексних) програм 58 програм), виконання яких знаходиться на контролі Хмельницької ОДА, тих програм, які націлені на здійснення Регіональної програми людського розвитку Хмельницької області на 2016–2020 року.

Висновки. Розкриття сутності та систематизація складових інформаційно–методичного забезпечення моніторингу регіонального людського розвитку та узагальнення рейтингової оцінки 27 одиниць (24 області, АР Крим, м. Київ, м. Севастополь) адміністративно–територіального устрою України за 1999–2010 роки в контексті локалізації національних цілей і завдань досягнення ЦРТ у 2004–2015 рр. дозволило констатувати наступне:

Досягнення узгодженості системи показників оцінки ІРЛР й матриці завдань і індикаторів ЦРТ на загальнодержавному та регіональному рівні стає можливим тільки в процесах розробки і реалізації Національної та Регіональних програм людського розвитку на поточні та перспективні періоди.

Логічна схема досягнення цієї узгодженості передбачає обґрунтування рівня та динаміки показників людського розвитку за усіма 6–ю блоками відповідно до 7 національних цілей, 15–ти завдань та 33 індикаторів (табл. 6).

Завдяки обґрунтуванню програмних заходів по блоках соціально–економічного вимірювання регіонального людського розвитку та програмних заходів Стратегій регіонального розвитку стає можливим розробка Програм сталого (збалансованого) розвитку регіонів, в яких буде забезпечене адресне узгодження динаміки аспектів регіонального людського розвитку з стратегічними цілями державної екологічної, соціальної і економічної політики.

В умовах бюджетної децентралізації фінансування регіонального людського розвитку повинно базуватись на регламентуванні спільних видаткових повноважень органів місцевого самоврядування (включаючи ОТГ), місцевих державних адміністрацій та ЦОВВ в сталому (збалансованому) розвитку регіонів [16,17].

Співвідношення в бюджетному співфінансуванні регіонального людського розвитку на загальнодержавному, регіональному та місцевих рівнях доцільно регламентувати відповідно до пропорцій «золотого перерізу (перетину, поділу)».

Впровадження пропорцій «золотого перерізу (перетину, поділу)» в моніторинг регіонального людського розвитку покликано сприяти гармонізації економічних інтересів кожного індивідуума, громади та суспільства в цілому.

Основним напрямом подальших наукових досліджень з розглянутої проблеми є розробка методики обчислення ІРЛР та здійснення розрахунків їх прогнозних значень на період до 2020 року [18].

Список використаних джерел

1. Методика вимірювання людського розвитку регіонів України; затверджена Постановою Колегії Держкомстату України та Президії НАН України від 14.03.2001 р. № 76 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/sp/sp_04.pdf

2. Цілі розвитку тисячоліття. Україна: 2000–2015. Національна доповідь. – Київ, 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.idss.org.ua/monografii/2015%20MDG%20Ukr%20Report%20DRAFT.pdf>

3. Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області на 2011–2020 рр. / Автор: Робоча група із розробки стратегії регіонального розвитку Хмельницької області до 2020 року; за редакцією Т. Забуковець–Ковачич, А. Ткачука, Ю. Третьяка, В. Кашевського, М. Павліци. – К.: Сталь, 2011. – 208 с.

4. Методика вимірювання регіонального людського розвитку; затверджена Рішенням Президії НАН України та колегії Державної служби статистики України від 13.06.2012 р. № 123–м [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.idss.org.ua/archiv/Metodika_RLR.zip

5. Макарова О.В., Гладун О.М. Регіональний індекс людського розвитку: причини та напрями удосконалення методики розрахунку / О.В. Макарова, О.М. Гладун // Статистика України. – 2012. – №1. – С. 10–15.

6. Откидач М.В. Методичні підходи до побудови субіндексів регіонального людського розвитку / М.В. Откидач // Демографія та соціальна економіка. – 2016. – №1. – С. 145–157.

7. Кулинич О.І., Кулинич Р.О. Статистичне моделювання і прогнозування для обґрунтування програм соціально-економічного розвитку: [навч. вид.] / О.І. Кулинич, Р.О. Кулинич. – Хмельницький: ХУУП, 2016. – 32 с.

8. Кулинич О.І. Статистичне моделювання соціально-економічного розвитку (регіональному/районному рівні). Доповідь на 16-ій Всеукраїнській науково-практичній конференції «Статистична оцінка соціально-економічного розвитку» від 26 травня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <http://www.kulynych.in.ua/konf/previous-conf/konferencia-26-05-2016>

9. Кулинич Р.О. Прикладні аспекти застосування методу статистичних рівнянь залежностей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kulynych.in.ua/examples-of-application-msrz>

10. Наукові основи подальшого розвитку та вдосконалення концептуальних положень оновленого Бюджетного кодексу України // Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України / кол. Авторів [заг. Редакція Ф.О. Ярошенко, наук. ред. Василь Столяров]. – 2-вид., доп. та перероб. – К.: ДННУ АФУ; УДУФМТ, 2011. – С.12–33.

11. Регіональний людський розвиток. – Статистичний бюлетень. – Київ: Державна служба статистики України. – 2011. – 43 с.

12. Регіональний людський розвиток. – Статистичний бюлетень. – Київ: Державна служба статистики України. – 2012. – 60 с.

13. Регіональний людський розвиток. – Статистичний бюлетень. – Київ: Державна служба статистики України. – 2015. – 56 с.

14. Шинкарьок О.В. Становлення передумов впровадження державного регулювання регіонального людського розвитку в Україні (від цілей людського розвитку до завдань сталого розвитку) // Економіка та держава. – Київ, 2016. – № 8 (серпень). – С. 70–78.

15. Локалізація цілей розвитку тисячоліття у Чернівецькій області. Аналітична доповідь. – Чернівці, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.undp.org.ua/files/ua_66898Localizing_MDGs_Chernivtsy_ukr.pdf

16. Столяров В.Ф., Шинкарьок О.В. Провідні складові механізму державного управління «життям по-новому» (в умовах децентралізації влади) // Вісник економічної науки України / Наук. ред. О.І. Амоша. – Донецьк, 2014. – № 2 (26). – С. 131–140.

17. Столяров В.Ф., Шинкарьок О.В. Науково-освітняську забезпечення механізму державного управління «життям по-новому» (в умовах децентралізації влади) // Вісник економічної науки України / Наук. ред. О.І. Амоша. – Донецьк, 2014. – № 3 (27). – С. 113–126.

18. Деякі питання реалізації у 2015–2017 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2015 р. № 821 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/821-2015-p>